

რისკების მართვის თავისებურებები სოფლის მეურნეობაში

რისკი საქმიანი ცხოვრების აუცილებელი შემადგენელია, ხოლო მისი მართვა - იმ მასშტაბური სამუშაოს ნაწილი, რომელსაც ნებისმიერი ეომპანია ახორციელებს ფასეულობათა შესაქმნელად. მაგრამ მრავალი ეორპორაციის ურახი, გვიჩვენებს იმას, რომ უამრავ ეომპანიას არ გააჩნია არა მხოლოდ რისკების მართვის ადეკვატური სისტემა, არამედ ცუდად ესმის რისკის ხასიათი, რომელთანაც არის დაკავშირებული მისი საქმიანობა.

კევინ ბიულერი

რისკ-მენეჯმენტი, ისევე, როგორც სხვა ნებისმიერი სახის მენეჯმენტი, შეიცავს მართვის სტრატეგიასა და ტაქტიკას. სტრატეგია - ეს რისკების მართვის მეცნიერება და ხელფენებაა, რომელიც დაფუძნებულია პროგნოზირებაზე, სტრატეგიულ დაგეგმვასა და დასაბუთებული პროგრამების შემუშავებაზე. იგი საშუალებას იძლევა შემცირდეს აღწარმოების შედეგებზე სარისკო ფაქტორების არასასურველი ზეგავლენა. რისკების მართვის სტრატეგიის ამოცანები მიმართულია დასახული მიზნების მიღწევისათვის სახსრების მოძიებასა და გამოყენებაზე. ტაქტიკა - ეს არის მეთოდები და ხერხები კონკრეტულ გარემო პირობებში დასახული მიზნების მიღწევის გზაზე.

უნდა აღინიშნოს, სტრატეგიული დაგეგმვის მნიშვნელობა განსაკუთრებით საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. ამერიკელი მეცნიერის იგორ ანსოფის განმარტებით, მისი განხორციელების ორი ტიპი არსებობს, კერძოდ:

1. **მექანიკური** - იგი ხასიათდება პრობლემაზე რეაგირებით, წარსულ გამოცდილებაზე ორიენტაციით, მინიმალური რისკის დაშვებით, რისკის, რომელიც შეესაბამება წარსულ გამოცდილებას;

2. **სტრატეგიული** - იგი გუ-

ლისხმობს პრობლემის წინასწარმეტყველებას და მისი გადაწყვეტის გზების მოძიებას, შემოქმედებით მიდგომაზე ორიენტაციას, რიგი ალტერნატივებიდან საუკეთესოს არჩევას, ახალი გადაწყვეტილებების დასაშვები რისკის პროგნოზირებას, სარისკო ვარიანტების დაბალანსებასა და სისტემური წინააღმდეგობების აღრიცხვას.

არსებობს რისკის შემცირების მრავალი ხერხი, რომლებმაც ასახვა პოვნის ეკონომიკურ ლიტერატურაში. მათ მიეკუთვნებიან: **პროექტის მონაწილეებს შორის რისკის გადანაწილება, რისკის დაზღვევა, სახსრების რეზერვირება გაუთვალისწინებელი ხარჯების დასაფარავად, წარმოების დივერსიფიკაცია, დანახარჯების ლიმიტირება, დამატებითი ინფორმაციის მიღება, კვალიფიცირებული პროგნოზის მიღება, თვითდაზღვევა, მარკეტინგული პალისხმევა, რისკის შემცველი დანახარჯების ჩადება წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულებაში და სხვა.** მათი გამოყენება გამართლებულია, როგორც კომპლექსში, ისე ინდივიდუალურად, ვინაიდან ისინი ისახავენ ერთიდაიგივე მიზანს - **სამეურნეო-ფინანსური საქმიანობის მიმდინარეობაზე სარისკო შემთხვევების ნეგატიური ზემოქმედების შემცირებას.**

რისკის ყველა ფაქტორი მათ-

თამარ ლულაშვილი,
ეკონომიკის აკადემიური
დოქტორი, საქართველოს
სახელმწიფო აგრარული
უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი

ზე ეკონომიკური სუბიექტის მხრიდან ზემოქმედების შესაძლებლობის მიხედვით შესაძლოა დაიყოს სამ ჯგუფად:

- **არარეგულირებადი;**
- **სუსტად რეგულირებადი;**
- **პირობითად რეგულირებადი.**

არარეგულირებადს მიეკუთვნებიან ის გარე ფაქტორები, რომლებიც ასახავენ საწარმოს ფუნქციონირების ბუნებრივ-კლიმატურსა და სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოს (ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა, ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, სოციალურ-პოლიტიკური სიტუაცია, სამეწარმეო საქმიანობის აქტიურობის დონე, სამომხმარებლო ბაზრის მდგომარეობა, ეროვნული ვალუტის მსყიდველობითი უნარი და მოსახლეობის ცხოვრების დონე). **სუსტად რეგულირებადს** - კი ყველა დანარჩენი გარე ფაქტორი. საწარმოს შიდა გარემო გარკვეული ზომით ექვემდებარება მართვას, მაგრამ განუსაზღვრელობის ელემენტის სრულად უარყოფა აქაც შეუძლებელია, ამიტომაც რისკის შიგა ფაქტორებს მიაკუთვნებენ პირობითად რეგულირებად ფაქტორებს.

რისკი ნებისმიერი, მათ შორის სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განუყოფელი ელემენტია. განუსაზღვრელ სამეურნეო გარემოსთან სოფლის-მეურნეობის

ადაპტაციის ხელშეწყობის ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან მისი აღორძინებისთვის ადეკვატური პოლიტიკის შემუშავება და გატარება.

სოფლის მეურნეობაში რისკთან ადაპტირებული რეჟიმის ფორმირება შეუძლებელია, თუ არ იქნება გათვალისწინებული ქცევითი და მოტივაციური თავისებურებები, რომლებიც დამახასიათებელია საქართველოს ეკონომიკისათვის, ასევე თავისებური ნაციონალურ-ეკონომიკური მენტალიტეტი, მისი დიდი ინერციულობა. თუმცა, სოციალურ-ეკონომიკური გენოტიპის ინერციულობის მიუხედავად, იგი წარმოადგენს დინამიურ სისტემას, რომელსაც შესწევს უნარი და აქვს საკმაო პოტენციალი საზოგადოების პროგრესული ძალების ზეგავლენით მოახდინოს ტრანსფორმაცია და სოფლის მეურნეობის აღორძინება.

აგრარულ სფეროში რისკების მართვის ერთ-ერთ ხერხს სასოფლო-სამეურნეო რისკების დაზღვევა წარმოადგენს. იმის გამო, რომ რისკი წარმოადგენს მიზნიდან გადახრის ალბათობას, ამიტომ დაზღვევის გამოყენება ქმნის რეალურ შესაძლებლობას მიღწეულ იქნეს დასახული მიზნები.

დაზღვევა – ეს არის კანონით განსაზღვრული ეკონომიკურ

ურთიერთობათა სისტემა. მას საფუძვლად უდევს სახსრების სპეციფიკური ფონდი, რომელიც იქმნება საწარმოს, ფერმერის და ფიზიკურ პირთა ხარჯზე.

სარისკო მდგომარეობა – შეიძლება იყოს ობიექტური და სუბიექტური. ობიექტური მდგომარეობა – ეს არის მაგალითად, ბუნებრივი კატაკლიზმები. სუბიექტური მდგომარეობა დაკავშირებულია ეგრეთწოდებულ ადამიანურ ფაქტორთან (მაგალითად, შრომის უსაფრთხოების წესების დარღვევა).

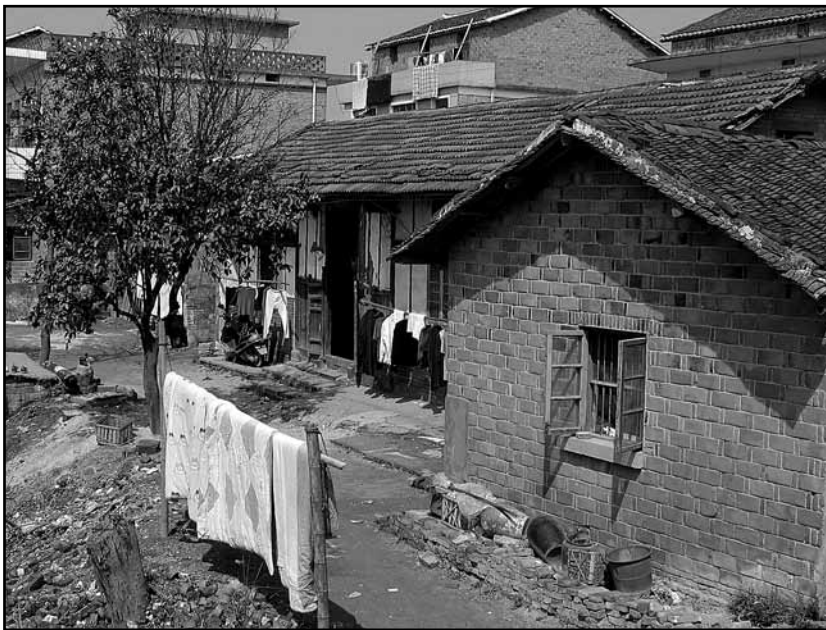
დაზღვევა, როგორც წესი, ხორციელდება ფულადი ფორმით. სისტემა აგებულია დაზღვეული პირების მიერ განსაზღვრული თანხის შენატანებზე სპეციალურ სადაზღვეო ფონდში. ამ ფონდიდან ხორციელდება ზარალის სადაზღვეო ანაზღაურება იმ შემთხვევაში, თუ მოხდა სადაზღვეო მოვლენა და ჩატარდა სადაზღვეო გადახდის შეფასება.

სადაზღვეო ანაზღაურება – არის თანხა, რომელსაც იხდის დამზღვევი ზარალის ასანაზღაურებლად, რომელიც მიადგა დაზღვეული პირის ქონებას ან მის ქონებრივ ინტერესებს. მისი ზომა დამოკიდებულია სადაზღვეო თანხაზე, სადაზღვეო უზრუნველყოფის სისტემაზე და სადაზღვეო ხელშეკრულების პირობებზე.

სოფლად მწარმოებლების საქმიანობის შედეგები ბევრადაა დამოკიდებული ბუნებრივ სტიქიაზე – მკაცრი კლიმატური პირობები, ხანძრები, გვალვა, წყალდიდობები და სხვა, რაც განაპირობებს რისკების თავისებურებებს აგრარულ სექტორში. გარდა ამისა, სოფლის მეურნეობა არის კვების პროდუქტების ძირითადი მიმწოდებელი, ამიტომ სასოფლო-სამეურნეო მწარმოებლების ნაკლოვანებების რისკი გავლენას ახდენს მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე. კვების პროდუქტები ეს არის სწრაფად ფუჭებადი საქონელი, რომელიც არ ექვემდებარება ხანგრძლივ შენახვასა და მარაგების შექმნას, ამიტომ მათი წარმოება უნდა მიმდინარეობდეს განუწყვეტლივ. სოფლის-მეურნეობის მნიშვნელოვანი თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ აღწარმოების პროცესი დაკავშირებულია მცენარეებისა და ცხოველების განვითარებისა და ზრდის ბიოლოგიურ პროცესებთან. თავისი შინაარსით რისკების მართვა არ წარმოადგენს რაღაც განსხვავებულს, სოფლის მეწარმეების საქმიანობის სხვა ასპექტების მართვისაგან. პირველ რიგში, ეს აიხსნება იმით, რომ ნებისმიერი მმართველობითი გადაწყვეტილება პირდაპირ ან ირიბად დაკავშირებულია რისკთან.

არსებობს მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღების ზოგიერთი სპეციალური მეთოდები და ტიპები, რომლებიც თავიდანვე გამიზნულია აგრარულ სფეროში რისკისა და განუსაზღვრელობის შემცირებაზე. სოფლის მეურნეობაზე ეკონომიკური, ეკოლოგიური სტრესისა და ბაზრის რყევების ზემოქმედების შესამცირებლად აუცილებელია სოფლის მეურნეობის ინტენსიფიკაცია საწარმო სისტემის დივერსიფიკაციის გზით – მაქსიმალური ეფექტიანობის მიღწევის მიზნით.

რისკის შემცირებაზე გამიზნულ ღონისძიებებს მიაკუთვნებენ საბაზო ტექნოლოგიების შერჩევას, ვინაიდან ისინიც შესაძლოა მოქმედებდნენ წარმოების მდგრადობაზე. ასე მაგალითად,

ინტენსიური ტექნოლოგიების გამოყენება იძლევა უფრო მდგრად შედეგებს, ვიდრე ექსტენსიური ტექნოლოგიები, მარტო იმ მიზეზით, რომ ეს უკანასკნელი დამოკიდებულია ბუნებრივ-კლიმატური პირობების მერყეობაზე.

ბოლო პერიოდში დასავლეთის ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში რისკების მართვისათვის იყენებენ **ხელჯირებას**. მას საკმაოდ ფართოდ იყენებენ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების მენეჯერები. ხელჯირება წარმოადგენს მომავალში საბაზრო პირობების არასასურველი ცვლილებებისგან მოსალოდნელი რისკის შემცირებას ან კომპენსაციას. მისი ძირითადი ამოცანაა მეწარმის დაცვა ბაზარზე არასასურველი ცვლილებებისაგან. ვინაიდან, ნებისმიერი მიღებული გადაწყვეტილება (სარიცხო იგი თუ არა), ყოველთვის ეფუძნება ხელმისაწვდომ ინფორმაციას, ამიტომ რისკის შემცირებისა და ეფექტიანი მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღების მიზნით, პირველად ღონისძიებებს შორის, უნდა გამოვეყოთ ინფორმაციის შეგროვებისა და ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემების შემუშავების ღონისძიებები.

წამყვანი ქვეყნების სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლების სოციოლოგიური გამოკითხვის მონაცემებით, შედარებით აქტიურია ინფორმაცია წარმოებული და სა-

რეალიზაციო პროდუქციის მარკეტინგული შესაძლებლობების, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ახალი ტექნოლოგიების შესახებ და სხვა.

ღონისძიებებს, რომლებიც მიმართულნი არიან რისკების შემცირებაზე და უნდა განხორციელდნენ კონკრეტული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლების მიერ, არ ძალუძთ მთლიანად უზრუნველყონ სოფლის მეურნეობაში ურისკო საქმიანობა. იმისათვის, რომ განხორციელდეს სოფლად რისკების უფრო ეფექტიანი მართვა, ზემოთ მოყვანილი ღონისძიებების გარდა აუცილებელია, ასევე სახელმწიფო მხარდაჭერა და რეგულირება.

თანამედროვე პირობებში აუცილებელია რისკების მართვის გამოყენება საქართველოს სოფლის მეურნეობის კრიზისიდან გამოყვანის სხვადასხვა კონცეფციებისა და პროგრამების შემუშავებას, თუმცა, რისკების მართვის ერთიანი სისტემა სახელმწიფო დონეზე ჯერჯერობით არ არსებობს. რისკ-ფაქტორების უგულვებელყოფამ, უარის თქმამ რისკ-მენეჯმენტის განვითარებაზე შესაძლოა მიგვიყვანოს არა მხოლოდ ცალკეული სასოფლო-სამეურნეო მწარმოებლების, არამედ აგრარული სფეროსა და მთლიანად საზოგადოების მდგრადი განვითარების შეუძლებლობასთან.

ANNOTATION

FEATURES OF MANAGEMENT OF RISKS IN AGRICULTURE

Tamar Dudauri.

Academic doctor of Economics, Associate Profesor of GSAU.

The risk-management, as well as any other version of management, contains strategy and management tactics. One of ways of management of risks in agrarian sphere is agricultural insurance. Whereas the risk – probability of a deviation from the purpose for the sake of which the decision was made, insurance application creates real possibility of achievement of an object in view.

Other powerful tool of management of risk is hedging. Recently this way was extended in the west where it is widely used by managers of the agricultural enterprises. Ignoring of risk factors, refusal of risk-management development can lead to impossibility of a sustainable development not only separate agricultural manufacturers, but also agrarian sphere.